

upoštevanju izzivajo globinske etnopsihološke zakrivljenosti in spopade."

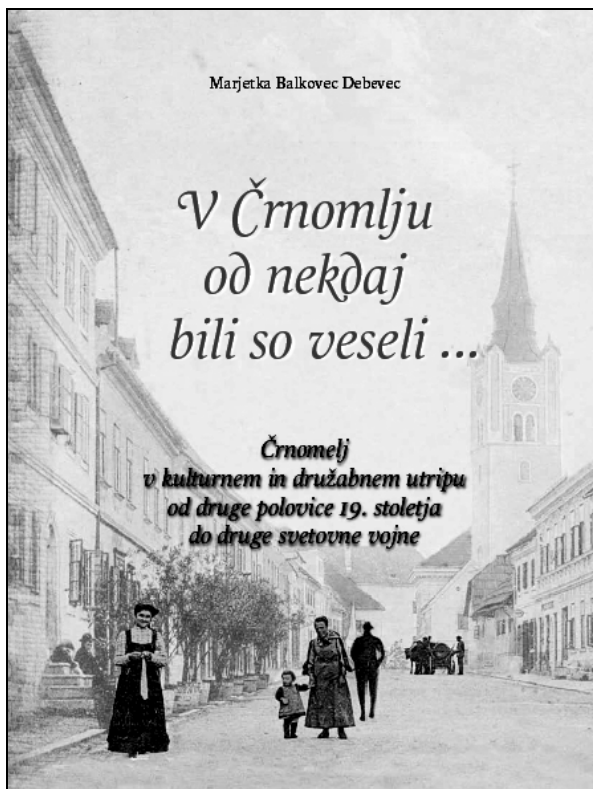
Dogodki, ki so se odvijali v petnajstih letih od te izjave, ne dajejo veliko upanja moralnim načelom. Na nedavnem srečanju slovensko-hrvaške komisije, ki rešuje mejna vprašanja, je slovenska stran pravičnost postavila ob bok argumentom mednarodnega prava. V pravičnost je potreba še vedno verjeti, a biti obenem pripravljen na soočanje z drugačnimi izzivi, ki pa morajo izključevati mahanje z repom kake ribe faronike. Knjiga Darje Mihelič je dragocen prispevek k zgodovini in sedanjosti slovensko-hrvaških odnosov.

Saj res: je tudi Darja Mihelič članica slovenskega dela skupne komisije slovenskih in hrvaških zgodovinarjev, skupine slovenskih zgodovinarjev, ki jih je za reševanje nekaterih odprtih problemov iz preteklosti imenovala slovenska vlada premiera Janeza Janše?

Branko Marušič

Marjetka Balkovec Debevec: V Črnomlju od nekdanj bili so veseli ... : Črnomelj v kulturnem in družabnem utripu od druge polovice 19. stoletja do druge svetovne vojne. Črnomelj : Občina, 2008, 352 str.

Družabno življenje Črnomlja, kot ga pred bralcem v svoji zadnji knjigi slikovito niza Marjetka Balkovec Debevec, še zdaleč ni samo prikaz kulturnih in družabnih prireditvev ter neformalnih oblik druženja v manjšem mestu na slovenskem obrobju, ampak bi ga lahko imenovali dokument o življenju treh generacij v "dobi pomeščanjenja družbe" 19. in 20. stoletja. Takšno reflektirano družabno kroniko, napisano z distance naslednjih treh generacij, bi namreč kot "odtis časa" mogli ponuditi kot tržno znamko širšega srednjeevropskega prostora. Vse to se je namreč v osnovi dogajalo tudi v avstrijskem Fürstenfeldu, italijanskem Cedadu, češkem Mikulovu, slovaških Novih Zamkih, madžarskem Lentiju ali hrvaški Koprivnici, povsod seveda z lokalnimi specifičnostmi, a v pogojih na moč primerljive materialne, duhovne in politične kulture.

Monografiji o kulturnem in družabnem življenju Črnomlja daje poseben pečat avtorstvo. Čutiti je, da se je obravnave široke problematike lotila domačinka, ki je z rodnim mestom rastla in dihala, delo pa je tiho zorelo daljši čas in dobilo končno podobo kot predelana magistrska naloga. Marjetka Balkovec Debevec je v svojo že na pogled, tudi po obliki prikupno knjigo vtakala poseben osebni odnos ter, kot piše v uvodu njen mentor prof. dr. Janez Bogataj, poudarila zlasti pomembno vlogo učiteljstva, ki svojega poslanstva ni doživljalo le kot službeno obveznost, ampak se je s svojim znanjem in obzorji vključevalo v razne oblike kulturnega in družabnega prizadevanja v kraju. Več kot četrtnina knjige je tako posvečene prav celostni vlogi šole v črnomaljskem javnem življenju. Pri tem poseže v najzgodnejša pričevanja o šolstvu v kraju in daje poudarek obravnavanemu obdobju slabih stotih let.

Knjiga skuša zajeti resnično vse plati druženja, domala vse, kar presega ozke okvire zasebnosti in stroge družinskosti. Bralca dobesedno popelje skozi življenje, od rojevanja in krščevanja, preživljanja prostega časa črnomaljske *dece*, prek šeg in navad mladostnikov, ženitovanjskih običajev in najrazličnejših oblik druženja odraslih vse do umiranja in spremljanja na zadnjo pot. V dragocenem dokumentu rekonstruiranega časa so segmenti življenja razdeljeni v poglavja in podpoglavja, a hkrati posrečeno prepleteni. Naj o strukturi dela spregovorijo naslovi njegovih petnajstih poglavij: O življenju v Črnomlju od druge polovice 19. stoletja do druge svetovne vojne, Vplivi na podobo družabnega življenja v Črnomlju, Društvena dejavnost, Kulturna dejavnost, Plesi, veselice, Obiskovanje in druženje na domu, Preživljanje nedelje in prostega časa, Druženje v gostilnah, hotelu Lakner in drugih lokalih, Druge javne prireditve, Sejemske dnevi, Romanja, izleti, Kopaljšča, šport, Družabno življenje ob šegah in navadah, Otroški prosti čas ter končno najboljše poglavje Vloga šole v kulturnem in družabnem življenju Črnomlja. Med poglavji različnega

obsega gre poseben poudarek obema najdaljšima, društveni dejavnosti in vlogi šole, ki skupaj zasedata dobro tretjino prostora. Berljivo in zato širokemu krogu uporabnikov dostopno vsebino ilustrirajo številne priloge, katerih bogat nabor vendarle ni preobsežen. Monografija je hkrati nekakšen album, saj nas na 352 straneh nagovarja 111 skrbno izbranih slikovnih prilog, zvečine fotografij in fotorazglednic. Naj posebej opozorim na eno ali dve: na fotografijo šaljive nogometne tekme med moštvoma črnomaljskih suhcev in debeluhov sredi tridesetih let 20. stoletja ali na umetniško fotografijo vrbe pri Flekovem mlinu, preden jo je odneslo neurje.

Tako kot veliko povedo fotografije same, ne da bi potrebovale posebno razlago, daje delu posebno mikavnost vpletanje dobesednih navedkov iz pisanih in ustnih virov. Sodobniki v duhu časa spregovorijo sami kot nekakšno neizogibno vezno gradivo stavbe, ki nam hoče povedati, da ni iz našega časa. Posebej dragoceni so citati ustnih pričevanj z vso leksikalno barvitostjo in narečno obarvanostjo. Avtorica je posredovalka živega jezika, ki tako zelo neposredno nagovori bralca, še zlasti domačine. Zadnji bodo v besedi in sliki prepoznali tudi sebe, svoje bližnje, prednike in znance. Kdo je bil, denimo, Laknerjev dojenček na sliki iz leta 1917 in čigava deklica, ki se je v letih pred drugo svetovno vojno veselila kolesa, darila tete iz Splita?

"Družabna kronika" Črnomlja je skratka prikaz življenja v času, ki ga mlajše in prihajajoče generacije težko razumejo, kaj šele ponotranjijo. Majhen svet s posamezniki širokih obzorij, ustaljeni življenjski ritem, danes občuten kot počasen posnetek črno-belega filma, neskončna počasnost pretoka informacij, a zato tolikšen pomen in moč govorne besede. Tako drugačen svet, da ga je preprosto treba ovekovečiti, dokler je še čas in ni ujet zgolj v "mrtvih" zapisih in slikah, v imenih in podobah, ki jih že čez generacijo ali dve ne bi takorekoč nihče več poznal. Marsikaj je za vedno izginilo, marsičesa "kolektivno nezavednega" pa se bodo Črnomaljci pri prebiranju "svoje" knjige spet spomnili in oza-vestili. Tako, denimo, bobnarja, nepogrešljivega spremljevalca in glasnika družbenega ter družabnega življenja. "Najprej je bobnal, ko so se ljudje zbrali, pa je glasno naznanil: "Razglas!" ... Novice so šle največkrat poslušat *ženske i déca*."

Obsežen seznam virov in literature ter imena 27 informatorjev pričajo o avtoričini zavzetosti, sistematičnosti in akribiji. Črpala je iz dnevnikov, kronik, šolskih poročil, zapisnikov, lokalnega in drugega časopisja, številnih strokovnih, znanstvenih in leposlovnih del, živih virov, ne nazadnje tudi iz lastnih izkušenj in doživetij.

Za bralca zelo koristna pripomočka najdemo med Prilogami: na štirih straneh Kratek pregled razvoja Črnomlja do druge polovice 19. stoletja ter dvostranski Seznam vseh črnomaljskih društev do

leta 1941, pri vsakem letnica oziroma letnice ustanovitve ali spremembe pravil. Za "poetičen" sklep je zelo primerno izbrana tretja priloga, Izbor iz pesmi Olge Haring, krajevne pesnice iz obdobja med obema svetovnima vojnama, saj je naslov knjige vzet prav iz verza ene njenih pesmi.

Boris Golec

Ljubljanska univerza in njeni študenti : 1945–1960 : fotografski zbornik, III. del (ur. Jože Ciperle; ur. in avtor dodatnega besedila Tea Anžur). Ljubljana : Univerza, 2007, 326 str.

Po skorajda desetletnem premoru je Univerza v Ljubljani izdala še tretji fotografski zbornik o ljubljanski univerzi in njenih študentih. Prvi, ki je zajel gradivo iz let pred 2. svetovno vojno, je bil z naslovom Slovenski študenti v boju za narodno in socialno osvoboditev izdan leta 1987, drugi z naslovom Slovenski študenti in Univerza 1941–1945 pa je izšel leta 1999. Tudi tokratni tretji zbornik, ki zajema obdobje od leta 1945 do 1960, nadaljuje tradicijo prvih dveh, pri nekaterih konceptih pa ga

